

MORALINĖS VAIZDUOTĖS RAIŠKA COVID-19 VALDYMUI SKIRTUOSE LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO DEBATUOSE

Laima Zakaraitė

*Kauno technologijos universitetas
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas
A. Mickevičiaus g. 37, Kaunas*

<https://doi.org/10.5755/j01.ppa.24.1.39812>

Santrauka. *Tyrimo aktualumas remiasi gausiai nagrinėjama, bet neišsemia politikos bei moralės santykio filosofija. Pagrindinė tyrimo koncepcija – moralinė vaizduotė, kurią teoretikai sieja su dvejomis subjekto gebėjimais: gebėjimu įžvelgti moralinius situacijos aspektus (įžvalga) ir gebėjimu įsivaizduoti galimybių daugį (įžvalgų kiekis), t. y. alternatyvius probleminės situacijos sprendimus iš moralinės perspektyvos. Lyginant su sprendimų priėmimu verslo valdymo sektoriuje, kur moralinė vaizduotė empiriškai nagrinėta daugiau, politinės diskusijos ir svarstymai yra platesni savo tematikomis, o jiems įtakos turi didesnis ir įvairus veikėjų bei idėjų ratas. Tikslas – analizuojant per įžvalgos ir galimybių daugio numatymo komponentus atrasti politiniuose debatuose moralinės vaizduotės raišką ir jos sąlygas.*

Tyrimo empirinis pagrindas – su COVID-19 pandemijos valdymu susiję Seimo debatai. Tyrinėjama, kiek politikai geba įžvelgti moralinių klausimų, susijusių su nagrinėjama situacija, spektrą ir kiek plačios (ypač iš moralinės perspektyvos) yra galimų sprendimų, siūlymų išspręsti problemą, diskusijos, darant prielaidą, jog šie du moralinės vaizduotės apibrėžimai pagrįsti komponentai nusako moralinės vaizduotės kaip gebėjimo charakteristiką subjekto atžvilgiu.

Tyrimo rezultatai rodo, kad politiniame diskurse galima aptikti (ir toliau tyrinėti) moralinės vaizduotės komponentus, naudojant turinio teminės analizės metodą. Taip pat tyrimas atskleidė, kad galėtų būti vertingas tolesnis moralinės vaizduotės ir ideologijos sąveikos tyrinėjimas.

Reikšminiai žodžiai: *moralinė vaizduotė, politiniai debatai, COVID-19, teminė analizė.*

Keywords: *moral imagination, political debates, COVID-19, thematic analysis.*

Įvadas

Moralinė vaizduotė apibūdinama kaip netipinių įžvalgų ieškojimas moralinėms problemoms spręsti. Ši koncepcija gali padėti kūrybiškai pažvelgti į problemas krizių akivaizdoje ir pamatyti plačiausią perspektyvą. Moralinės vaizduotės sąvoka šiuo aspektu gana plačiai tyrinėta verslo vadybos studijose, kurios dekonstruoja ir analizuoja galimus šios sąvokos komponentus, nustatinėdamos jų hipotetines sąsajas su (kokybiškesnių ar naudingesnių) sprendimų priėmimu organizacijose. Pagrindiniai koncepcijos operacionalizavimo ir empirinio tyrinėjimo pradininkai buvo organizacijų valdymo tyrėjai Patricia Werhane (1999; 2009; 2015), Brian Moriarty (2009), Deborah Vidaver-Cohen (1998) ir Lindsay Godwin (2012). Remdamasi I. Kanto bei A. Smitho įžvalgomis, organizacinės etikos teoretikė Patricia Werhane 1994 m. publikuotuose tyrimuose iškėlė klausimą apie moralinės vaizduotės vaidmenį vadybiniame etišku? sprendimų priėmimo procese. Autorės tyrimai plėtoti verslo etikos srityje, taip pat modelio taikymo galimybių ieškota inovacijų kūrimo procesų etikai praturtinti (Lehoux, 2000; Umbrello, 2018). Kaip socialinį procesą moralinę vaizduotę tyrinėjo Hargrave (2009).

Tuo tarpu politikos moksluose moralinės vaizduotės empirinio tyrimų beveik nėra, nors kaip minėta vieni koncepcijos pradininkų buvo filosofai-politikos teoretikai. Politikai nagrinėti dažniau pasirenkamos kitokios koncepcijos, kaip politinės nuostatos, vertybės ar ideologijos. Vis tik, žvelgiant į jau minėtus vadybinius sprendimų priėmimo tyrimus empirinio moralinės vaizduotės tyrimo modelio plėtojimas politikos moksluose turėtų leisti atidžiau pažvelgti į atsiribojimo nuo konvencinių sprendimų būdų galimybes, įvertinti, ar ir kiek įvairias galimybes išnaudoja politikai, priimdami sprendimus įtemptais moraline prasme klausimais. Tiesa, šių dviejų disciplinų kontekstai reikšmingai skiriasi – tyrinėjant moralinę vaizduotę politikos moksluose svarbūs tampa aspektai, kurių organizacijų vadyboje mažiau, būtent politinės vertybės ir ideologinės nuostatos, itin platus skirtingų interesų laukas, didesnė atsakomybė bendrojo gėrio atžvilgiu ir kt. Tačiau reikšmingos kritinės situacijos (moraline prasme įtemptos) pasirinkimas empiriniam tyrimui turėtų padėti atskleisti moralinės vaizduotės potencialą politikams peržengti ideologinius rėmus dėl bendresnių teisingų sprendimų radimo.

Tokiu atveju šiame straipsnyje pasirinkta COVID-19 pandemija, kilusi 2019 metų pabaigoje, sparčiai sukėlė pasaulinę krizę, kurios valdymui beprecedenčių sprendimų skubiai ieškojo vyriausybės, sveikatos organizacijos bei įvairaus dydžio bendruomenės. Tyrimai parodė, kad inovatyvių sprendimų paieškos ne tik viešojo valdymo srityje įvykus krizei suintensyvėja¹. Pirmosios COVID-19 pandemijos bangos metu, iki antrosios bangos suskaičiuota arti 500 inovatyvių sprendimų, skirtų krizės suvaldymui įvairiuose valstybės valdymo lygmenyse.²

Taigi šio tyrimo tikslas – aptikti ir išnagrinėti moralinės vaizduotės raišką politiniame diskurse – Seimo debatuose – remiantis moralinės vaizduotės apibrėžimuose (pateiktuose vadybinėse studijose) išskiriamomis charakteristikomis: paveikiamų grupių bei galimų veikimo būdų išvargimu. Kaip empirinė tyrimo medžiaga pasirinkti Seimo debatai, skirti COVID-19 pandemijos valdymui pirmosios bangos metu. Debatai pasirinkti kaip svarbus parlamentinės politikos diskursas, kuriame priimami sprendimai darant pasirinkimus, leidžiančius vertinti moralinio pasirinkimo aspektą. Atlikta posėdžių, skirtų problemų sprendimų ieškojimui bei politikos formulavimui, stenogramų analizė.

Straipsnį sudaro šios pagrindinės dalys: politikos ir moralės konteksto aprašymas, moralinės vaizduotės definicijų nagrinėjimas, metodologijos bei tyrimo rezultatų pristatymas ir išvados.

Politikos ir moralės klausimas

Moralės ir politikos sankirtoje kyla fundamentalių politinės filosofijos klausimų apie valdžios prigimtį, etiką ir politinių lyderių atsakomybę. Vienas iš pagrindinių moralės aspektų politikoje – etiško veiksmo pasirinkimas, moraline prasme įtemptos situacijos įvertinimas. Politinių sprendimų priėmėjai susiduria su sudėtingais sprendimais, kurie gali turėti reikšmingų pasekmių jų rinkėjams ir visuomenei, kaip, pavyzdžiui, nutiko ir pandemijos metu, kai reikėjo įvertinti pasekmes skirtingoms visuomenės grupėms, priimti sprendimus dėl vakcinų, veiklos apribojimų ir kt. Politikams svarbu atsižvelgti ne tik į trumpalaikę savo sprendimų naudą, bet ir į ilgalaikes bei plataus masto etines pasekmes. Tai apima įvairių suinteresuotųjų šalių interesų analizę bei teisingumo ir sąžiningumo principų laikymąsi (Sandel 2010). Kita vertus, moralinė vaizduotė leidžia pasirinkti ir sprendimus, kurie gali suderinti konvencionalios etikos požiūriu nesuderinamus interesus (Johnson 1993).

Moralė politikoje susijusi su vertybių ir principų vaidmeniu viešajame valdyme (ten pat). Politiniai lyderiai viešose kalbose dažnai tvirtina, kad veikia vadovaudamiesi tam tikrais idealais, tokiais kaip teisingumas, lygybė ar laisvė. Tačiau gali kilti nesutarimų dėl to, ką šios vertybės reiškia praktikoje ir kaip joms turėtų būti teikiama pirmenybė priimant politinius sprendimus konkrečiais klausimais. Politinių sprendimų priėmimą dažnai lydi moralinės dilemos, reikalaujančios vertybinių pasirinkimų arba prieštaringų

¹ OECD. Embracing Innovation in Government. September, 2020.

² OECD. OPSI COVID-19 Innovative response Tracker, 2020, < <https://oecd-opsi.org/covid-response/> > [Žiūrėta 2024-09-17]

interesų subalansavimo. Intensyvesnės temos šiuo klausimu yra karo ir taikos (tarptautinių santykių), mirties bausmės, aborto teisės, ekonominės socialinės nelygybės, migracijos ir pan. Tokie prieštaringi pasirinkimai kelia iššūkius, siekiant abstrakčius moralės principus pritaikyti konkrečioms situacijoms konkrečiais politiniais veiksmais. Politikos teoretikė Hannah Arendt pabrėžia moralinio sprendimo svarbą politiko kasdienybėje, pažymėdama, kad „politika nėra vaikų darželis; politikoje paklusnumas ir parama yra tas pats“ (Arendt 1963). Tai rodo sudėtingą moralinių įsipareigojimų ir politinio lojalumo sąveiką. Tuo tarpu filosofas Michaelas Walzeris teigia, kad „neišvengiami politikos kompromisai yra moralės filosofijos dalykas“ (Walzer 1973), pabrėždamas, kad politiniai veikėjai dažnai susiduria su situacijomis, kai reikia sudėtingų etinių kompromisų, kad pasiektų didesnę gerį. Ši įtampa tarp moralinių idealų ir pragmatškumo viešajame valdyme verčia politikus operuoti neapibrėžtuose etikos kontekstuose, turint prievolę nepamiršti teisingumo ir sąžiningumo kaip pagrindinių etinių principų. Taigi, moralės politikoje tema implikuoja nuolatinę įtampą siekiant suderinti sprendimo etiškumą ir efektyvumą.

Vienas iš demokratijos tyrinėtojų Robert Dahl pabrėžė demokratinų principų svarbą, teigdamas, kad „svarbiausia demokratijos savybė yra tų, kurie valdo vadovaudamiesi savo interesais, nebuvimas“ (Dahl 1998). Organizacijų vadybos tyrimuose moralinės vaizduotės tema toks atraminis lygmuo gali būti, pvz., įmonės pelningumas, įvaizdis ar tvarumas (Whitaker Godwin 2012), politikos moksluose tiriant moralinę vaizduotę, galima išvesti, kad pagrindinis politinio veikėjo įsipareigojimas demokratinėje visuomenėje susijęs su bendruoju geriu.

Anot James Mumford, pandemija atskleidė neįprastų dalykų apie įprastus žmones: „mes, giliausiai susiskaldžiusių Vakarų tautų atstovai, demonstruojame, kad vis dar galime susitelkti kartu tam, kad pasiaukotume dėl bendro gėrio. Tokių pamokų nereikėtų prarasti. Turime rasti būdus padaryti šį solidarumo jausmą nuolatine naujojo normalumo dalimi, kai pandemija baigsis“ (Mumford 2020). Autorius taip pat teigia, jog būtent moralinė vaizduotė gali padėti įveikti giliai išsisknijusį politinį gentiškumą (angl. Political tribalism), kuris, anot jo, paralyžiuoja Vakarų visuomenes.

Moralinė vaizduotė

Moralinė vaizduotė apima dvi plačias conceptualias sritis – vaizduotę, kuri implikuoja kūrybos dėmenį, ir moralę, kuri pirmiausiai asocijuojama su deontologine filosofija. Moralinis samprotavimas ir sprendimas, anot Kanto, yra visų pirma racionalus (Kant 1949), tačiau vaizduotė gali padėti nustatyti tikslą ir pasirinkti veiksmą (Johnson 1993).

Analizuojant skirtingų autorių moralinės vaizduotės definicijas, tarp kitų galima išskirti du dėmenis: skirtingų veiksmų galimybių numatymas bei skirtingų paveikiamųjų įžvelgimas (1 lentelė). Šiuo paremtas tyrimo dizainas, išskiriant du pagrindinius moralinės vaizduotės komponentus.

Kaip teigia moralinės vaizduotės teoretikas Markas Johnsonas, „turime įsivaizduoti, kaip įvairūs mūsų suvokiami veiksmai gali keisti mūsų tapatybę, keisti įsipareigojimus, santykius ir paveikti kitų gyvenimus. Pasitelkę vaizduotę turime iširti, ką tai gali reikšti, kalbant apie galimybes sustiprinti prasmę ir santykius, kad galėtume atlikti tą ar kitą veiksmą. Mums reikia gebėjimo įsivaizduoti ir įgyvendinti savo moralinio supratimo, charakterio ir elgesio pokyčius. Trumpai tariant, mums reikia vaizduotės racionalumo, kuris vienu metu būtų įžvalgus, kritiškai tiriantis ir keičiantis. (p. 187)“. Darcia Narvaez savo tekste „The Development of Moral Imagination“ (2014) remiasi Johnu Dewey, vaizduotę apibūdinusio kaip dramos repeticiją, kurios metu žmonės kūrybiškai interpretuoja ir repetuoja alternatyvius veiksmų būdus, kad tikėtini rezultatai ir poveikis kitiems lemtų moralinius sprendimus. Tai apima ateities bendrakūrą su kitais per dialogą ir grįžtamąjį ryšį apie įsivaizduojamas alternatyvas kartu ugdant ryškų suvokimą ir lankstų reagavimą į kiekvieną situaciją (Narvaez, 1993).

Pirmasis moralinės vaizduotės sąvoką paminėjęs Edmundas Burke'as³ pastebėjo, kad: „visas valdymas – iš tikrųjų kiekviena žmogaus nauda ir patitenkinimas, kiekviena dorybė ir kiekvienas protingas

³ Burke moralinę vaizduotę paminėjo pirmasis savo veikalė Apmąstymai apie Prancūzijos revoliuciją 1790 m.

1 lentelė. *Moralinės vaizduotės apibrėžimai*

Gebėjimas suvokti, kad konkuruojančių ekonominių santykių tinklas tuo pat metu yra ir moralinių ar etinių santykių tinklas.	Powers and Vogel, 1980
Mūsų gebėjimas išplėtoti ir vertinti skirtingus veiksmų kelius, kuriuos tik iš dalies lemia duotas moralės taisyklių turinys, kad sužinotume, ką daryti konkrečioje situacijoje yra geriausia moraliniu požiūriu.	Larmore, 1987
Gebėjimas artikuliuoti ir nagrinėti alternatyvas, pasverti jas ir galimas jų pasekmes, atsižvelgiant į jų poveikį kitiems savo planams ir interesams bei galimą jų poveikį kitų interesams ir jausmams.	Jacobs, 1991
Gebėjimas išradingai išvelgti įvairias galimybes tam tikroje situacijoje ir įsivaizduoti galimą pagalbą bei žalą, kuri gali atsirasti dėl tam tikro veiksmo.	Johnson, 1993
“Kai tenka priimti etinį sprendimą, gebėjimas įsivaizduoti įvairius alternatyvius pasirinkimus, pasekmes, sprendimus, naudą ir žalą.”	Hartman et al., 2014
tai sudėtingas mąstymo procesas, apimantis savirefleksiją apie priimtą pasaulėžiūrą, siekiant suvokti jos ribas, atsiribojimą nuo jos, įsivaizduojant galimus moralinius konfliktus, bei naujų galimybių svarstymą ir vertinimą iš moralinės pusės, apimant tiek vyraujančius, tiek alternatyvius mąstymo modelius.	De Angelo, Ianulardo, 2024

veiksmas – pagrįsta kompromisais ir mainais“ (Burke 2005). Burke'o „moralinė vaizduotė“ – tai etinio suvokimo galia, peržengianti asmeninę patirtį ir trumpalaikius įvykius; aukščiausia jos forma pasireiškia poezijoje ir mene. Ji siekia suvokti teisingą tvarką ir sieloje, ir valstybėje.

Moraliniams klausimams būdinga įtampa išryškina abstrakčių moralės principų pavertimo konkrečiais politiniais veiksmais iššūkius. Dar labiau apsunkina šiame procese moralės subjektyvumas, todėl subjektui natūraliai kyla įvairių teisingumo, sąžiningumo ir atitinkamų aukštesnės, pvz., valstybės valdžios, ribų interpretacijų. Vadinas, moralės ir politikos santykis yra ne tik jau egzistuojančių etinių apibrėžimų taikymas politinėms situacijoms, bet veikiau dinamiška sąveika, kurią formuoja galios dinamika, konkuruojantys interesai ir nuolat kintantis supratimas, kas yra teisingas, kas yra teisinga (Rawls 1971).

Moralinės vaizduotės teoretikai pabrėžia, jog ši koncepcija pasireiškia veikiau kaip kognityvinis procesas (Johnson 1993) ar proceso schema (Fesmire 2003), nei kaip asmeninė, įgimta, nekintama subjekto charakteristika (tuo, beje, moralinė vaizduotė skiriasi nuo moralinio jautrumo ar moralinės sėkmės).

Martha Nussbaum, pabrėžia, kad moralinės vaizduotės lavinimas per literatūrą ir meno formas gali praturtinti moralinį diskursą, taip suteikdamas gelmės ir politikos debatams. Taigi, moralinė vaizduotė yra itin vertinga priemonė politikoje, leidžianti kurti labiau humaniškas ir įtraukias politikos paradigmas (Nussbaum 2010).

Sąvokos empirinis taikymas lig šiol geriausiai išplėtotas verslo valdymo, konkrečiai, verslo etikos studijose, daugiausiai moralinę vaizduotę siejant su vadovavimo procesams reikalinga ar juos paveikiančia, taip pat ir organizacijos etiką veikiančia charakteristika (Werhane 1999; Werhane ir Moriarty 2009; Whittaker Godwin 2012). Verslo etikos ekspertė Patricia Werhane moralinės vaizduotės dedamąsias apibendrina remdamasi Kanto perskyromis, kaip analogijomis. Werhane apibūdino ir išskyrė moralinės vaizduotės apibrėžimą, siūlydama vertinti ją kaip procesą, kuriame aptiktume „bent keturis dalykus: (1) atitūkimą nuo savo vaidmens, konkrečios situacijos ar konteksto; (2) suvokimą, kokią schemą subjektas taiko ir/arba kuri veikia konkrečiame kontekste; (3) kūrybišką naujų galimybių, naujų būdų interpretuoti patirtis ir naujų sprendimų esamoms dilemoms įsivaizdavimą; ir (4) senojo konteksto, jo apimties arba naudojamų konceptualių schemų spektro ir naujų galimybių įvertinimą“ (Werhane 1999).

Laikant prototipu organizacinės etikos tyrėjų modelio principus, kai politikos moksluose operacionalizuojame moralinės vaizduotės sąvoką, išlieka esminiai determinantai, darantys įtaką sprendimui – moralinė įžvalga, gebėjimas matyti poveikio mastą bei scenarijaus alternatyvas.

Tyrimo metodologija

Empirinė tyrimo medžiaga – tikslingai atrinktos Lietuvos Respublikos Seimo debatų, skirtų COVID-19 pandemijos valdymui Lietuvoje, stenogramos, įtraukiant klausimus, svarstytus pirmosios bangos metu. Analizuotos kovo mėnesį vykusių keturių Seimo debatų posėdžių⁴ stenogramos eksportuotos į Microsoft Word dokumentą, apimtis – 100396 žodžiai, duomenų kodavimui naudota programa MAXQ-DA24, skirta kokybinei analizei ir mišriems metodams, lentelės sudarytos Microsoft Word formatu. Naudotas kokybinis metodas – teminė analizė.

Politiniai sprendimai dauguma klausimų demokratijose pagrįsti viešomis išankstinėmis diskusijomis (Lapesa, 2020), politiniai debatai yra esminis parlamentinės politikos aspektas (Bachtiger 2014). Parlamentiniai debatai, anot Habermaso, atlieka esmines legitimizavimo ir socialinės integracijos funkcijas (Habermas 1996). Kadangi COVID-19 krizė neturėjo precedento, pasirinktuose debatuose tikėtasi, kad jų dalyviai intensyviau ieškos sprendimų, scenarijų, kurie išplėstų ankstesnes praktikas ir galimų veiksmų spektrą, taip pat beprecedentiškumas ir įtampa turėjo teigiamai koreliuoti su pasisakymų spontaniškumu, kas turėjo tiksliau atspindėti politikų požiūrį. Rutininiai darbotvarkės klausimai, šiuo atveju, buvo svarstomi ekstremaliomis sąlygomis, aptariant daug lig tol neaptartų scenarijų ir situacijų, kur negaliojo nei buvę įprasti apibrėžimai nei sprendimai. Šį tyrimo lauko pasirinkimą lėmė vaizduotės komponento tyrimo dalis, kaip ir laikotarpį – pati krizės pradžia buvo intensyviausias naujų pasirinkimų metas.

Teminė analizė pasirinkta kaip sistemingas ir lanksčiai pritaikomas metodas esminėms kokybinių duomenų reikšmėms ir įžvalgoms analizuoti. Šiuo atveju tokia analizė tinkama sudėtingos patirties bei socialinio reiškinių tyrimui. Anot teminės analizės metodologijos autorių Brown ir Clarke, teminė prielaidą leidžia užfiksuoti svarbius tyrimo klausimui aspektus bei rasti tam tikrą atsako sistemiskumą bei reikšmės lygį (Brown, Clarke 2006). Moralinę vaizduotę dekonstruoti nėra paprasta. Tai tarpdisciplininio tyrimo objektas, kurio pagrindiniai elementai taip pat reikalauja atskiros dekonstrukcijos. Ankstesniuose tyrimuose pagrindiniais moralinės vaizduotės determinantais laikomas moralinis dėmesingumas (angl. *Moral attentiveness*) ir kūrybiškumas (Whitaker Godwin 2012).

Šiame tyrime išskirti tokie moralinės vaizduotės komponentai, išvedant juos iš aukščiau pateiktų sąvokos definicijų (1 lentelė): 1) išreikštas sprendimo poveikį patiriančių subjektų ir / arba socialinių grupių įžvelgimas; 2) išreikštas sprendimo variantų ir / arba galimybių veikti įžvelgimas. Papildomai buvo stebima, kaip koreliuoja partinė pasisakančiojo priklausomybė (ideologinės nuostatos) su teikiamais pasiūlymais veiksams ir priemonėms.

Šių komponentų reikšmė ir minėtame organizacijų valdymo srities tyrime (Whitaker, Godwin 2012), ir šioje politinių debatų analizėje priklauso nuo to, kiek tiriamajame kontekste subjektas identifikuoja kiekvieną iš jų. Priklausomai nuo to, kiek iš pasisakymuose išreikšti komponentai, tolesnėje analizėje debatų dalyviui priskiriamas moralinės vaizduotės gebėjimas.

Pagrindinis tyrimo metodologijos ribotumas – tas, jog kliaujamasi tik pasisakymų analize. Viena vertus, tyrimo tikslas ir metodologija neįtraukia plačios neuromokslų ir / ar psichologijos srities klausimų apie subjekto moralinių intencijų kilmę (Narvaez 1993). Kita vertus, vieši debatai pasirinkti kaip tinkamesni duomenys negu, pavyzdžiui, individualūs interviu, kuriuose politikas gali apgalvoti ir pateikti atsakymą, kuris tinkamesnis teigiamo įvaizdžio palaikymo prasme, nėra pakankamai spontaniškas. Debatai kritinio periodo tema, įtraukiant labiau įtemptas ir daugiau visuomenės grupių paliečiančias temas, taip pat pasirinkti kaip kontekstas, kuriame didesnė tikimybė pastebėti spontaniškesnes reakcijas tam, kad

⁴ Nr. 382, 383, 384, 385

rezultatas leistų formuluoti tikslesnes išvadas. Vaizduotės komponentas svarbus, kaip išsivadavimas iš konvencijos, statiškumo (Sabolius, 2009), šiuo atveju – etinės sistemos, todėl spontaniškos įžvalgos momentas pasirinktas kaip daugiau atskleidžiantis apie moralinės vaizduotės raišką procese.

Atrinkti LR Seimo debatai, vykę pirmosios COVID-19 bangos metu ir antrosios bangos pradžioje. Iš visų šio laikotarpio Seimo debatų stenogramų atrinkti debatai tomis temomis, kuriose tikėtasi etinio pasirinkimo diskusijos apie paveikiamas visuomenės grupes, subjektus, o taip pat ir galimus sprendimus, remiantis nustatytais kategorijomis (2 lentelė).

Veiksmų temos kategorijos (2 lentelė) išskirtos pagal Lowio potencialių politinės darbotvarkės problemų klasifikaciją į paskirstomosios politikos (naujų išteklių paskirstymo), perskirstomosios (esamų išteklių perskirstymo), reguliatyvinės (veiklos reguliavimo ir kontrolės) bei institucinės (Lowio 1964; 1972). Koreliacijoje su kategorijomis, išvesti veiksmų ir socialinių grupių temų kodai duomenų susisteminiui.

Kiekvienas debatų dalyvis, įvardijęs keletą galimų sprendimo variantų / scenarijų ar paveikiamų grupių prie jau paminėtų debatuojuojant, pažymėtas rezultatų lentelėje, nurodant pasisakymų kiekį (3 lentelė). Debatų dalyvių pasisakymai buvo vertinami pagal tai, kaip plačiai jie išvelgia sprendimo poveikį (kiek skirtingų visuomenės grupių bus paveikta) ir kaip geba išreikšti empatiją, taip pat pagal tai, kiek skirtingų sprendimų siūlo esamai situacijai spręsti. Daugiausiai kartų pažymėti debatų dalyviai buvo tie, kurie daugiausiai dėmesio skyrė kiekvieno siūlomo sprendimo poveikiui, įtraukdami daugiau paveikiamų grupių į diskusijos temą.

Jei pasisakymuose buvo stebimas vienas, kitas arba abu komponentai, jie buvo papildomai vertinami pagal tai, ar tarp pasisakiusių pasireiškė vieningumo, ir pritarimo elementas, nepaisant to, kokiai partijai priklausė pasisakiusieji, keliant tolesnio tyrimo klausimą, ar šis pritarimo elementas galėtų neutralizuoti partines ideologines įtampas.

Rezultatai

Debatų dalyviai analizuojamos tyrimo imties ribose pasisakė ir apie poveikį patiriančias grupes ir apie galimus veikimo variantus, papildydami jau pateiktus pasiūlymus. Pagal tai galima daryti prielaidą, jog minėti moralinės vaizduotės komponentai tokio tipo politiniuose pasisakymuose gali būti aptinkami ir nagrinėjami.

2 lentelė. Kodų kategorijos.

Temos	Kategorijos
Socialinės grupės	Sveikatos priežiūros darbuotojai
	Žemų pajamų gyventojai ir šeimos
	Vyresnio amžiaus gyventojai
	Mažumos ir imigrantai
	Ugdymo personalas
	Vaikai ir jaunimas
	Gyventojai su negalia
	Verslininkai
Veiksmai	Finansinė parama (naujų ir esamų išteklių paskirstymo)
	Veiklos apribojimai (veiklos reguliavimo ir kontrolės)
	Socialinė pagalba (naujų ir esamų išteklių paskirstymo)
	Psichologinė pagalba (naujų ir esamų išteklių paskirstymo)

3 lentelė. Rezultatų lentelė.

Paminėjimai grupės	Paminėjimai sprendimai	Dalyvis	Paminėtas vienigumas / pritarimas
	4 persikvalifikavimas, išmokos, informavimas, sąlygų šeimoms sudarymas	L. Kukuraitis	1
	2 netikslingų projektų stabdymas, tyrimas	J. Dagys	1
	1 Lengvatos verslui, siekiant išsaugoti darbuotojų darbo vietas	M. Navickienė	
1 neįgalių vyresnių nei pradinukai vaikų globėjai	1 nedarbingumo galimybė	D. Šakalienė	
2 smulkus verslas, bankai/ bankų klientai	6 darbuotojų tyrimas, lengvatos verslui, lengvatų diferencijavimas, mokesčių atidėjimas, lanksčios sąlygos	M. Majauskas	4
1	1 kreditų mokėjimų atidėjimas	P. Gražulis	
7	4 sąlygų darbuotojams sudarymas, moralinio pavyzdžio rodymas, subsidijos, papildomos garantijos	T. Tomilinas	2
	2 sąlygų darbuotojams sudarymas, tarpinis modelis verslui	G. Skaistė	
1	2 karantino proporcingumas	S. Gentvilas	1
1 gamybos darbuotojai		J. Razma	
1 Seimo administracijos darbuotojai,	2 kaukių užsakymas, nuotolinio darbo diegimas	M. Puidokas	1
1 viešojo transporto vairuotojai		V. Bakas	
		R. Šalaševičiūtė	1
1 farmacininkai		A. Matulas	
1 medikai dirbantys židiniuose		A. Sysas	1

Paminėjimai grupės	Paminėjimai sprendimai	Dalyvis	Paminėtas vienin- gumas / pritarimas
2 papildomos profesijos, šėimos	1 persikvalifikavimas	V. Čmilytė- Nielsen	
1 gydytojai rizikos zonoje (neužkrečiamos ligos)		J. Sabatauskas	
1 Teikiantys paslaugas sergan- tiems užkrečiamomis ligomis	1 draudimo taikymas	A. Vinkus	
1 sveikatos priežiūros darbuotojai	2 nuotolinio tobulinimas valstybės tarnyboms, kokybės kontrolė	E. Pupinis	

Kalbant apie poveikį patiriančių socialinių grupių temas, pačių grupių paminėjimų skaičius nebuvo svarbus. Kaip apibrėžta metodologijoje, svarbu buvo, ar pasisakiusysis įvardija platesnį grupių ratą, ar įvardija dar nepaminėtą socialinę grupę, argumentuodamas, sprendimo svarbą. Dažniausiai pasisakymuose, kurie buvo vertinami, buvominimi žemų pajamų gyventojai ir šeimos, verslo atstovai bei sveikatos priežiūros darbuotojai. Kalbant apie sprendimų pasiūlymus, šių pasiūlymų buvo minima daugiau.

Pirmiausia, ką leidžia patvirtinti tyrimo rezultatai, tai, jog moralinė vaizduotė pasireiškia veikiau, kaip tam tikras kognityvinis procesas nei kaip asmeninė savybė ar polinkis, kaip ir apibrėžia aukščiau cituoti autoriai (Johnson 1993; Larmore 1987). Kaip teigė Werhane, moralinę vaizduotę apibrėždami kaip kognityvinį procesą, darome prielaidą, kad ji gali būti individualiai taikoma selektyviai priimant kiekvieną sprendimą, o taip pat veikiama individualių vidinių veiksnių (Werhane 2002). Debatuose galimų veiksmų, o ypač paveikiamų grupių spektrą diskutuodami ir argumentuodami išplečia visi aktyvūs dalyviai taip moralinės vaizduotės procesą įveiklinantys tarpusavio sąveikoje. Tai labiausiai atsiskleidžia, kai bandoma atrasti ir įvardyti kuo daugiau skirtingų paveiktų grupių bei argumentuoti šių grupių pažeidžiamumą:

Gerbiamas ministre, iš tikrųjų keistas pirmas išpūdis pamačius šį įstatymo projektą, kad vis dėlto tas prastovų finansavimas asmenims priklauso nuo amžiaus. Šiuo atveju ar nėra vėl lipama ant to paties grėblio ir nėra stigmatizuojama to amžiaus grupė mūsų Lietuvos piliečių arba gyventojų, kurie turi darbą, tarsi duodant tiesiogiai nuorodą darbdaviams. Štai jūs juos leiskite į prastovą, nesvarbu, ar šis žmogus yra labai reikalingas gamyboje, ar nelabai, bet pirmiausia atsikratykite jų. Aš labai bijau, kad po to pasipils atleidimai, būriai tokių žmonių (Julius Sabatauskas).

Taip pat labai svarbu yra ligos išmoka neįgaliems vaikams (ačiū Seimo nariams už pasiūlymus), seneliams (ačiū Vyriausybei) ir papildomos garantijos dirbantiems pirmose eilėse: gydytojams, prekybos centrų darbuotojams, policininkams ir kitiems (Tomas Tomilinas).

Dabar čia parašyta, kad kai darbuotojui yra įtarimų ir sveikatos problemų, darbdavys kiekvienam tokiam darbuotojui besąlygiškai privalo pasiūlyti nuotolinį darbą. Ar tikrai tam darbuotojui, kuris dirba prie konvejerio, bus tokia galimybė? Aš manau, kad čia turėjo būti pasakyta - jei yra galimybė, pasiūlo nuotolinį darbą. O jei tokios galimybės nėra, tai darbuotojas turi būti iš karto nušalinamas. O čia atsiranda prievolė darbdaviui kiekvienu atveju pasiūlyti nuotolinį darbą. Tai ar taip gali būti? Ar tikrai komitetas čia teisingai suredagavo tą 31 straipsnį? (Jurgis Razma).

(...) visų mūsų tikslas turėtų būti, kad kuo daugiau žmonių šitos krizės akivaizdoje ilgą laiką išlaikytų savo darbo vietas, o dabartinėje situacijoje patirtų kuo menkesnius nuostolius. Tačiau jūsų siūloma 40 % ir 60 %. Ar tai nėra nesudėvimos klumpės verslui, ypač žinant, kad yra nedideli verslai, šeimos verslai, kurie jau šiandien, netekdami pajamų, susiduria su sunkumais išlaikyti tą darbo vietą, kai yra reikalavimas, kad darbo vieta turi būti saugoma net šešis mėnesius. Ar jie, matydami grėsmę ir nežinomumą, nepriims tiesiog sprendimo šiandien atleisti tuos žmones nežinodami, ar jie galės tą vietą išsaugoti pusę metų? (Monika Navickienė).

Debatų dalyviai diskusijos metu įvardija vis papildomas skirtingas grupes, kurioms reikalingus sprendimus reikia derinti su teikiamu projektu (vaikų su negalia tėvai ir globėjai, skirtingų verslų atstovai, dirbantieji pagal individualią veiklą, paskolas turintys mokėti uždaromų verslų atstovai, etc.). Gan dažnai naudojamas asmeninio patyrimo naratyvas (kalbantysis susiduria su tiesiogiai situaciją patiriančiu pažįstamu asmeniu). Tokiu būdu paminimi būtent retesni, labiau išskirtiniai atvejai, kurie nebūna įtraukti į svarstomo pasiūlymo pritaikymą daugumai. Susidaro įspūdis, jog pavyzdžio formulavimas tokiu būdu atrodo įtikinamesnis nei būtų tiesiog teorinės situacijos modeliavimas. Viena vertus taip išreiškiama didesnė empatija tai interesų grupei, apie kurią tarsi niekas nepagalvojo, tačiau kita vertus, tai gali būti ir retorinė priemonė. Bet kuriuo atveju, tai traktuojama, kaip išskirtinės situacijos (papildomos interesų grupės) paminėjimas.

Debatuojantieji ne tik papildo jau pateiktus veiksmų ir / ar paveikiamųjų sąrašus. Svarbus aspektas, kad pasiūloma pažvelgti į sprendimą iš kitos pusės, rodant empatiją kitai interesų grupei. Pavyzdžiui, kalbant apie išmokas prastovas patiriančioms darbuotojoms, bei, formuluojant teikiamo projekto punktus, verslininkų kaip darbdavių padėtį, jų įvairovę ir galimas situacijas įtraukiantys kalbėtojai taip pat papildo prielaidas sprendimui. Teikiant siūlymą apie atlyginimų priedus sveikatos priežiūros darbuotojams, reikia įtraukti ir pačių sveikatos priežiūros įstaigų padėtį, kuriems turi būti numatyti atitinkami asignavimai, ir pan.

Didelis skaičius pasisakymuose keliamų klausimų vis dėlto kvestionuoja pateiktus sprendimus, bet nepateikia argumentų ir pasiūlymų alternatyvų sprendimams, tokie atvejai nebuvo žymimi lentelėje ir nepatenka į iškeltų moralinės vaizduotės komponentų apibrėžimą. Keliant klausimus debatuojuama tema argumentavimas leidžia daryti prielaidą dėl pasisakiusiojo įtraukimo / neįtraukimo į rezultatų suvestinę pagal išskirtus komponentus. Argumentavimo detalumą taip pat galima susieti su aukščiau pateiktu konkrečių istorijų / pavyzdžių pateikimu – tai kelia daugiau pasitikėjimo kalbančiojo intencija. Vėl gi, reikėtų papildomo tyrimo siekiant pilnai atmesti kalbančiųjų siekimą tiesiog tinkamai pasisakyti.

Kitas svarbus iš pastebėtų aspektų – diskutantų vieningumas priimant sprendimus visuomenei svarbiais klausimais, kurį, tikėtina, skatina pirmiausia beprecedentė gilėjančios krizės situacija. Reiškiamas palaikymas ir raginimas palaikyti bei balsuoti vieningai, pvz.:

Čia, matyt, nėra labai svarbu, kas ir ką pateikia, svarbu, kad yra rastas bendras sutarimas. Čia, man atrodo, gražus pavyzdys, kai Seimas išdiskutavo ir patobulino Vyriausybės pateiktus projektus (...) (Mykolas Majauskas).

(...) mes visi esame sutelkti dėl to, kad turime įveikti viešąjį interesą atitinkantį tikslą, pasiekti tokį tikslą. Šiuo atveju nereikia sakyti, kad vien valstybė arba vien žmogus, darbuotojas turi būti atsakingas. Tai verslai taip pat turi būti atsakingi ir turi žiūrėti atsakingai į situaciją. Visi kartu. Tik kartu įveiksime. Mes tai galime. (Tomas Tomilinas).

Viena vertus, tokį vieningumą tarp skirtingų partijų atstovų skatina skubus išeičių iš netikėtos padėties ieškojimas, tačiau, žvelgiant iš moralinės vaizduotės koncepcijos perspektyvos, daugiausiai koncentruojamasi būtent į bendro gėrio užtikrinimą. Tai vėl gi sąlygoja riboti laiko ištekliai bei neužtikrintumas dėl priemonių pakankamumo. Tačiau tai gali palaikyti teorines prielaidas, kad moralinė vaizduotė gali koreliuoti su partiškumo ribų įveikimu, skatinti empatiją, tvaresnį ir įtraukesnį požiūrį į valdymą ir pilietinį dalyvavimą (de Vreese Esser Aalberg Reinemann Stanyer 2018).

Pagal aukščiau tekste paminėtą J. Mumfordą, moralinės vaizduotės principai suteikia geriausią gali- mybę spręsti painiausius moralinius klausimus, priartinant sprendimus arčiausiai prie gėrio, atsisakant ideologijos – politinio identiteto (Mumford 2020). Pandemijos pateikti u (ždaviniai išties paskatino skir- tingų politinių partijų atstovus susitelkti, vadinasi, galimai palikti nuošalyje ideologines nuostatas ar par- tinius interesus dėl bendrojo gėrio, kuris buvo ypatingai rizikingoje situacijoje, pavyzdžiui, Mykolo Ma- jausko pasiūlymas dėl PVM lengvatos smulkiajam verslui:

Taip, sutinku, kad kaip konservatoriui ši siūlymą buvo šiek tiek sudėtinga registruoti ir diskutuoti, bet aš labai tikiuosi, kad mes rasime sutarimą. (Mykolas Majauskas)

Pasak rašytojos ir filosofės Iris Murdoch, „moralūs žmonės nebūtinai kūrybiškesni, bet greičiau jų platesnis pasaulėvaizdis, kas leidžia atskirti teisinga nuo neteisingo aiškiau ir su mažesnėmis abejonė- mis“ (1993). Moralinės vaizduotės raiškos atskleidimas per metodologijoje išskirtus komponentus antrina Murdoch minčiai apie platų subjekto pasaulėvaizdį. Moralinė vaizduotė tiek verslo valdyje, tiek politi- koje reiškia gebėjimą kūrybiškai mąstyti apie etines dilemas, matyti už savo perspektyvos ribų ir suprasti politinių pasirinkimų pasekmes, tenkančias įvairioms visuomenės grupėms. Moralinės vaizduotės teore- tikų išgrynintais apibrėžimais paremtas tyrimas leido išskirti politiniuose debatuose epizodus, kuriuose moralinė vaizduotė reiškiasi per platų paveikiamų grupių rato matymą bei galimybių veikti variantų – idėjų generavimą.

Moralinės vaizduotės koncepcijos elementai pasirodė ten, kur sprendimas reikalavo naujų ir kuo dau- giau socialinių grupių aprėpiančių įžvalgų. Įtempta situacija pandemijos metu politinius lyderius ir pilie- čius skatino apsvarstyti platesnį politinių sprendimų poveikį žmogaus orumui, socialiniam teisingumui ir bendruomenės gerovei. Akivaizdžiai sudėtingoje situacijoje mažiau dėmesio buvo teikiama ideologiniams atitikimams, daugiau – realiai veikiantiems sprendimams formuluoti. Galima daryti prielaidą, jog lyginant su labiau populistiniu kontekstu, kur įtampa mažėja, pasisakymuose ir sprendimų siūlymuose būtų daugiau demagogijos, tačiau tą turėtų parodyti palyginamasis tyrimas. Moralinės vaizduotės komponentų pasireiš- kimas vis dėlto susijusi su ideologinio rigidiškumo silpnėjimu bendram gėriui kurti, jų plėtojimas leidžia ieškoti naujoviškų sudėtingų socialinių problemų sprendimų integruojant etinę dimensiją į politinį procesą.

Išvados

Moralinės vaizduotės raišką politinių debatų kontekste galima aptikti ir nagrinėti naudojant teori- ja paremtų komponentų – gebėjimu išvelgti moralinius situacijos aspektus (įžvalga) ir gebėjimu įsivaiz- duoti galimybių daugį (įžvalgų kiekis), t. y. alternatyvius probleminės situacijos sprendimus iš moralinės perspektyvos – išskyrimą. Metodą, kuris plėtotas vadybos etikos tyrimuose, galima taikyti ir politikos moksluose, taip sprendžiant aktualią moralinės vaizduotės operacionalizavimo problemą empiriniuose politinių mokslų tyrimuose.

Moralinė vaizduotė reiškiasi kaip minties eiga, gebėjimas, procesas, ne apibrėžta charakteristika, ką pabrėžia teoretikai (Johnson 1993; Fesmire 2003; Werhane 1999).

Tyrimo duomenys leido įvertinti ir palyginti moralinės vaizduotės išskirtų komponentų raišką atskirų politikų pasisakymuose.

Esama pagrindo toliau tęsti moralinės vaizduotės ir ideologijos koreliacijos tyrimą politikos moksluo- se, įtraukiant į metodologiją palyginimą, pvz., kritinės situacijos laikotarpio debatus su viešais rinkiminiais debatais, kuriuose įtampa darant sprendimą, tikėtina, mažesnė nei siekis „užsidirbti“ rinkėjų balsų, taikant į partijos elektorato lūkesčius. Kitas kelias galėtų būti – metodologijos papildymas pusiau struktūruotais interviu, kuriuose parengtų konkrečių situacijų pateikimas politiniam veikėjui galimai leistų atskleisti pa- pildomą argumentaciją. Toks kelias leistų palyginti, kaip politikas samprotauja etiniais klausimais nesant platesnės auditorijos.

Literatūra

1. Arendt, Hannah. 1963. *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. Viking Press.
2. Bächtiger, Andre. 2014. *Debate and Deliberation in Legislatures*. The Oxford Handbook of Legislative Studies. Eds. Shane Martin, Thomas Saalfeld ir Kaare W. Strom
3. Braun, Virginia ir Victoria Clarke. 2006. "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology* 3(2): 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
4. Burke, Edmund. 2005. *The works of the right honourable Edmund Burke: Vol. 03 (of 12)*. Project Gutenberg. [http://www.gutenberg.org/ebooks/\[eBook number\]](http://www.gutenberg.org/ebooks/[eBook number])
5. Dahl, Robert Alan. 1998. *On Democracy*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv18zhcs4>
6. De Angelis, Roberta ir Giancarlo Ianulardo. 2024. "Circular economy principles as a basis for a sustainability management theory: A systems thinking and moral imagination approach". *Business Strategy and the Environment*: 33(5): 4861-4870. <https://doi.org/10.1002/bse.3730>
7. De Vreese, Claes. H., Frank Esser, Toril Aalberg, Carsten Reinemann ir James Stanyer. 2018. "Populism as an Expression of Political Communication Content and Style: A New Perspective". *The International Journal of Press/Politics* 23(4): 423-438. <https://doi.org/10.1177/1940161218790035>
8. Donskis, Leonidas. 2000. *The End of Ideology and Utopia? Moral Imagination and Cultural Criticism in the Twentieth Century*. New York: Peter Lang.
9. Fesmire, Steven. 2003. *John Dewey and Moral Imagination: Pragmatism in Ethics*. Indiana University Press.
10. Habermas, Jurgen. 1996. *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy* (Trans. William Rehg). Cambridge, MA: The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/1564.001.0001>
11. Hartman, Laura. P., Joseph DesJardin ir Chris MacDonald. 2014. *Business Ethics: Decision Making for Personal Integrity & Social Responsibility*, 3rd ed. New York: McGraw-Hill Irwin.
12. Jacobs, Jonathan. 1991. "Moral Imagination, Objectivity, and Practical Wisdom." *International Philosophical Quarterly* 31 (1):23-37. <https://doi.org/10.5840/ipq199131165>
13. Johnson, Mark. 1993. *Moral imagination: implications of cognitive science for ethics*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226223230.001.0001>
14. Kant, Immanuel. 1949. *Fundamental principles of the metaphysics of morals*. New York: Liberal Arts Press
15. Lapesa, Gabriella, Andre Blessing, Nikko Blokker, Erenay Dayanik, Sebastian Haunss, Jonas Kuhn ir Sebastian Padó. 2020. "Analysis of political debates through newspaper reports: methods and outcomes". *Datenbank-Spektrum*, 20, 143-153. <https://doi.org/10.1007/s13222-020-00344-w>
16. Larmore, Charles E. 1987. *Patterns of Moral Complexity*. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625107>
17. Lehoux, Pascal, Fiona A. Miller ir Bryn Williams-Jones. 2020. "Anticipatory governance and moral imagination: Methodological insights from a scenario-based public deliberation study". *Technological Forecasting and Social Change*, Volume 151. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.119800>
18. Lowi, Theodor, J. 1964. "American Business, Public Policy, Case-Studies, and Political Theory". *World Politics*, 16, 677 - 715. <https://doi.org/10.2307/2009452>
19. Lowi, Theodor., J. 1972. "Four Systems of Policy, Politics, and Choice". *Public Administration Review* 32(4): 298-310. <https://doi.org/10.2307/974990>
20. Mumford, James. 2020. *Vexed: Ethics Beyond Political Tribes*. Bloomsbury Continuum.
21. Murdoch, Iris. 1993. *Metaphysics as a guide to morals*. New York: Allen Lane Penguin Books.
22. Narvaez, Darcia ir Kellen Mrkva. 2014. *The Development of Moral Imagination*. In: Moran, S., Cropley, D., Kaufman, J.C. (eds) *The Ethics of Creativity*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137333544_2
23. Narvaez, Darcia. 1993. *The development of moral imagination*. In G. L. Sapp (Ed.), *Handbook of moral development: Models, processes, and applications* (pp. 101-114). Religious Education Press.
24. Nussbaum, Martha. C. 2010. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Princeton University Press.
25. Powers, Charles ir David Vogel. 1980. *Ethics in the Education of Business Managers*. Hastings-on-Hudson, NY: Hastings Center.
26. Rawls, John. 1971. *A Theory of Justice*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674042605>
27. Ritchie, Jane, Jane Lewis, Carol McNaughton Nicholls ir Rachel Ormston, Eds. 2013. *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers*. Sage, Thousand Oaks, CA.

28. Sandel, Michael. 2010. Justice: What's the Right Thing to Do. Farrar, Strauss and Girroux. <https://doi.org/10.1037/e597132010-001>
29. Umbrello, Steven. 2018. Imaginative Value Sensitive Design: How Moral Imagination Exceeds Moral Law Theories in Informing Responsible Innovation. Dissertation, University of Edinburgh.
30. Vidaver-Cohen, Deborah. "Moral Imagination in Organizational Problem-Solving: an Institutional Perspective". Business Ethics Quarterly, 1998, 123-48. <https://doi.org/10.5840/ruffinx1998113>
31. Walzer, Michael. 1973. "Political Action: The Problem of Dirty Hands". Philosophy & Public Affairs 2(2): 160-180. <http://www.jstor.org/stable/2265139>
32. Werhane, Patricia H. 1999. Moral Imagination and Management Decision Making, Oxford University Press, New York.
33. Werhane, Patricia H. 2015. Moral Imagination. In Wiley Encyclopedia of Management (eds. C.L. Cooper). <https://doi.org/10.1002/9781118785317.weom020036>
34. Werhane, Patricia ir Brian Moriarty. 2009. Moral Imagination and Management Decision Making.
35. Whitaker, Brian G. ir Lindsay Godwin. 2012. "The antecedents of moral imagination in the workplace: A social cognitive theory perspective". Journal of Business Ethics 114 (1): 61-73. <https://doi.org/10.1007/s10551-012-1327-1>

Laima Zakaraitė

THE MANIFESTATION OF MORAL IMAGINATION IN THE DEBATES OF THE SEIMAS OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA ON COVID-19 MANAGEMENT

Abstract. *The relevance of the study is based on the widely studied, but inexhaustible philosophy of the relationship between politics and morality. The main concept of the study is moral imagination, which theorists associate with two abilities of the subject: the ability to see the moral aspects of a situation (insight) and the ability to imagine a multitude of possibilities (insight quantity), i.e. alternative solutions to a problematic situation from a moral perspective. Compared to decision-making in the business management sector, where moral imagination has been empirically studied more, political discussions and deliberations are broader in their topics, and they are influenced by a larger and more diverse circle of actors and ideas. The goal is to discover the manifestation of moral imagination in political debates and its conditions through the analysis of the components of insight and foresight of possibilities. The empirical basis of the study is the Seimas debates related to the management of the COVID-19 pandemic. The study examines the extent to which politicians are able to perceive the spectrum of moral issues related to the situation under consideration and how broad (especially from a moral perspective) the range of possible solutions, proposals for solving the problem, and discussions are, assuming that these two components based on definitions of moral imagination define the characteristics of the ability of moral imagination in relation to the subject. The results of the study show that it is possible to detect (and further study) components of moral imagination in political discourse using the thematic analysis of content. The study also revealed that further research into the bond between moral imagination and ideology could be valuable.*

Laima Zakaraitė, politikos mokslų doktorantė, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Kauno technologijos universitetas

El. paštas: laima.zakaraite@ktu.edu

Laima Zakaraitė, PhD candidate in Political Sciences, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology

E. mail: laima.zakaraite@ktu.edu

